

MONOGRAFIA FERKA URBÁNKA

ČAVOJSKÝ, Ladislav: *Ferko Urbánek alebo Náš divadelný šlabikár*. Bratislava : Hlbiny, 2011, 208 s. ISBN 978-80-970986-0-5.

Divadelný historik a kritik Ladislav Čavojský, s ktorým sa slovenská kultúrna verejnosť začiatkom roka 2014 so smútkom rozlúčila, je autorom prvej ucelenej monografie nášho najproduktívnejšieho a najhrávanejšieho klasického dramatika, ktorého obecnosť a divadelníci milovali a milujú, ale odborná verejnosť ho dlhodobo zaznávala a vytláčala ho na perifériu bádania, medzi dramatikov okrajových a nezaujímavých.

Čavojský poznal Urbánka a javiskové osudy jeho hier veľmi dôkladne, veď výskumu histórie slovenského divadla zasvätil celý profesionálny život. Jeho jedinečnosť vidí v dvoch kľúčových faktoch: Urbánek začal písať hry v čase vrcholnej maďarizácie, keď celý systém školstva, štátnej i cirkevnej správy bol cieľavedome zameraný na odnárodňovanie nemaďarských obyvateľov Uhorska a na ich pomadařčovanie. Za používanie slovenčiny dostávali deti v školách po prstoch trstenicou a úradníci „vyhadzov“ zo štátnej služby. Vtedy Urbánkové hry a ich masové uvádzanie ochotníkmi doslova zachraňovali národ a národné povedomie. Slovenčina vypudená zo škôl a úradov a vyhlasovaná za „reč kočišov“ znela z javiska a prakticky osvedčovala svoju schopnosť fungovať ako plnohodnotná národná reč. Druhým dôležitým faktorom je široký záber Urbánkovho autorského záujmu, jeho schopnosť písať aj salónne komédie, aj hry pre deti, aj frašky, aj tragédie – a tým priviedol na javisko plejádu postáv z rozličných spoločenských vrstiev. Čavojský upozorňuje, že: „U Palárika sedliaci vstúpili na javisko zriedka. Boli to zväčša ženci a žnice, ale bez kosa a hrabiel, so žatevným vencom. Slávili sa obžinky. Pri nich sa aj divadelné dobrodružstvá odohrali. Za žnicu bola prestrojená mladá grófká. Urbánek kocúrkovské malomestské interiéry, zájazdové hostince i podradné krčmy vystriedal salónmi. U Chalupku slovenskú inteligenciu predstavovali biedni vidiecki učiteľia a ich vzdelané, skromné, tiché dcéry. Palárik povýšil na

hlavného hrdinu vysokoškolsky vzdelaného inžiniera. Dlho inžinier Rohoň zo *Zmierenia* či *Dobrodružstva pri obžinkoch* nemal blízkeho, ani vzdialeného príbuzného. Až v Urbánkovi vtrhol na javisko celý huf národne uvedomelých inžinierov, lekárov, statkárov. Sedávali na inakších stoličkách než ich predchodcovia. Aj reč mali pánsku, hladkú, bolo vidno, že do malebných slovenských mestečiek sa vrátili inteligentní vzdelanci z Viedne, alebo z Pešti. Urbánek mal záujem iba o tých, čo sa v Pešti nepomadařčili. Sám vzdoroval pomadařčovníu. Radšej už strednú školu opustil, ale rodnú reč nezapredal. Čo nedoprial osud jemu, on svojim hrdinom dožičil.“ (s. 59-60).

Treba poznamenať, že Čavojskému dôverná znalosť materiálu dovoľuje zavrhnúť tradičné metódy písania monografie. Osvedčil sa ako bravúrny rozprávač, ktorý v tematických kapitolách vyčerpávajúco vystihol rôznosť Urbánkovho diela a jeho prínos pre slovenské divadlo. Ani vo vedeckom žánri si neodpustil bonmoty, také typické pre jeho divadelnokritické príspevky – to možno poľahky doložiť už len názvami jednotlivých kapitol monografie: „Celý život v službách divadla alebo Dva životopisy bez slov o hrách“, „Milé báje a povesti o krutej realite alebo Bengálske ohne“, „Koho chlieb ješ, toho pieseň spievaj alebo Kamenný chodníček za slávou“, „Dramatik čo bol všade doma, si hľadá svoj dom“, „Posledné stránky z účtovnej knihy“, „Urbánek sa trikrát ženil, neustále vydával“, „Spoločný kalamár s Tajovským, rovnaké javiská, rôzne osudy“, „Časy sa menia, Urbánek iba starne alebo Pokuta za hriech sa neodpúšťa“ či „Poeta ľudovej krásy alebo Doma v ochotníckom, hosť na profesionálnom javisku“. Kniha sa teda výborne číta a portrét divadelníka, spisovateľa, vydavateľa a predovšetkým dramatika Ferka Urbánka vyrastá priamo z mozaiky detailov a jemného pradiava spoločenských súvislostí, na ktoré Čavojský upozorňuje.

Konštatovali sme na úvod, že Urbánka divadelníci (najmä ochotnícki) i diváci milovali, no odborníci nad ním ohŕňali nos a vytesňovali ho medzi okrajových a vlastne nezaujímavých dramatikov. Pre marxistických historikov drámy a divadla nebol prijateľný, pretože mu boli cudzie triedne antagonizmy

ako kľúčový prvok vnímania spoločnosti. Urbánek, sám aktívny ochotnícky herec a divadelník, dobre vedel, pre aké súbory píše a v akých podmienkach inscenácie jeho hier vznikajú. Na rozdiel od Záborského, ktorý na fare v Župčanoch písal do šuplíka shakespearovské fresky pre nejestvujúce profesionálne slovenské divadlo, Urbánek prakticky všetko, čo napísal, mohol na javisku aj vidieť, často v desiatkach naštudovaní.

Iste, z odstupe storočia je jasné, že Urbánek zaplatil daň za hrateľnosť – že jeho hry sú často naivné, motivácie konania postáv plytké, že je melodramatický, prvoplánový a pri-

ochotne vychádza v ústrety vkusu publika. Je zbytočné klásť si dnes otázku, či by vyššia kvalitatívna úroveň Urbánkových hier mohla vo svojej dobe výraznejšie posunúť vkus a estetické preferencie slovenského publika. Faktom je, že bez Urbánkových príťažlivých a hrateľných hier by možno slovenského obecnstva dnes ani nebolo. Nuž a ruku na srdce – keby dnes žil, istotne by bol scenáristickým pilierom slovenskej televíznej tvorby, ktorej možno len žičiť, aby raz dosiahla urbánkovské rozpätie a tematický záber!

Andrej Maťašík